

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék

/ MTA Judaisztikai Kutatóközpont

2008/09. I. (őszi) félév

Komoróczy Géza

Az ókori Kelet története

BBN-ASZ-241/1, BBN-HEB-231.1, BBN-HEB-233.1, BBN-TÖR-202/1, TÖ-212/1

Péntek, 14:00–15:30

Múzeum körút 4/F, 234

V. (záró) dolgozat

09/01/23

J a v í t ó í v

Írja le (emlékezetből) a felsoroltak közül az egyiket:

Gudea valamelyik szobra, amelyet képen vagy eredetiben látott (ha eredetiben, azt is, hol):

... ..

Narám-Szín sztéléje keleti hadjáratáról:

Narám-Szín győzelmi sztéléje¹

Keleti hódításainak Narám-Szín, Agade királya, a dinasztia negyedik tagja (i. e. XXIII. század) egy sztélén állított monumentális emléket. A csaknem két méternyi, vörös, itt-ott zöld szemcsékkel színezett homokkő sztélét a király eredetileg valószínűleg Agadéban állította fel, Istar templomában (*E-ulmas*). Később valamikor Szipparba került. Onnan I. Sutrak-Nahunte / Sutr-Nahundi élámi király i. e. 1160 k. – egyéb monumentális zsákmányával (szobor, dombormű stb., pl. Hammurápi “törvény”-oszlopa) együtt – magával vitte Szúsába, és ott In-Susinak isten templomában helyezte el mint saját diadaljelvényét; Narám-Szín eredeti feliratának helyére, a hegycsúcsra, saját élámi nyelvű feliratát vésette.

A sztélé a szúsai Akropoliszon került elő, a francia ásatások során (1901/02 telén). Ma: Paris, Louvre.

A dombormű a Lullubú elleni hadjáratot ábrázolja. Csak töredékesen fennmaradt – Sutrak-Nahunte által kivakart – felirata megnevezi a lullubúk hegyiségét, amelynél a király a győzelmet kivívta, egyéb adatok alapján a Zagrosz középső térségéről van szó. A kúp alakú, meredek hegycsúcs, amely szinte az égig ér, jelzi, hogy Narám-Szín már magát az egzotikus hegyi terepet is dicsősége részének tekintette. Az agadei katonák a kanyargó, meredek hegyi úton, fák között, egyes sorban vonulnak fel a hegycsúcs alá, elől haladnak a jelvényhordozóik. A hadsereg felfelé mozgása a siker vizuális kifejezése. Közvetlenül a hegycsúcs előtt áll a király, mindenki más előtt (a hadrend élén); a többi emberalagnál csaknem kétszerte nagyobb, csaknem olyan nagy, mint a hegycsúcs. Bikaszarvval díszített sisakot vagy szarv-koronát visel: isteni minőségének jelvénye, mint természetnek az arányokat széttörő nagysága, meztelen testfelületének gondos kidolgozottsága, vonzó férfiereje is. A Keselyű-sztélé (Lagas) domborművén Ningirsu isten alakja áll a központban, a lagasi győzelmi domborművek harcosainak testét ruhájuk-páncéljuk teljesen eltakarja: itt Narám-Szín a hős, szimbólumokkal jelzett isteni minőségében, délceg férfiként. Teljes fegyverzetben, jobb kezében lándzsával, baljában íjjal és néhány nyilvesszővel, övében karddal, győztesként két ellenséges harcos tetemére helyezi a lábát: a halottak meztelenek mindketten. Egy harmadik ellenséges harcos a lándzsától, mely nyakát átverte, hátrarogy, lezuhan a földre, egy további pedig törött lándzsát tart a kezében, és kegyelmet kér. A lullubú király Narám-Színrel szemközt áll, ruhában, de fegyvertelenül; két kezét könyörgésre vagy megadásra emeli. Hosszú, csavart hajfonatot visel (barbár hajviselet). Hátrafelé fordulva tekint Narám-Színre, mintha megfutamodni készült volna, s ugyanígy a törött lándzsájú harcos is. A kép a hegyvidéki hadjárat elbeszélése, a felvonulástól a győzelemig; a történetet, az időbeli folyamat előrehaladását a képsík emelkedése jelzi. A mesteri kompozíció a hadjárat mozzanatait jelképes jelenetekbe sűríti. Narám-Szín hadserege

¹ Egy korábbi dolgozathoz írt szövegből. Az elvártól sokkal bővebben.

rendezett, felvonulása ellenállhatatlan, az ellenség meghátrál előtte, vagy eltíporják. A hegycsúcs fölött Istar jelvénye. (Istar mint hadi-isten.)

A Narám-Szín kezében lévő összetett íj a fegyver egyik korai emléke. Lövésének erejét az adja, hogy a külön megerősített ívet a hajlásával ellenkező irányban kellett megfeszíteni. Harci célokra fejlesztették ki, ilyenformán kezdettől fogva hatalmi jelvénynek is számított. A nyilvánzó a bőrpáncélt biztosan átütötte. Mindamellett íjat a Narám-Színén kívül csak egy harcos kezében látunk; talán inkább parancsnoki jelvény volt, mint általánosan használt fegyver. Maguk a katonák lándzsával, rövid, egyenes karddal, talán parittyával vannak felfegyverezve. A katonák sorában talán két hadijelvény különböztethető meg: két “ezred” vehetett részt a lullubú hadjáratban.

A sztélén ábrázolt jelenet Narám-Szín mint szikla-domborművet több példányban is kifaragatták. Egyelőre két változata ismeretes, az egyik a Zagrosz hegyei között, a Baghdád–Kermánsáh vezető úton, kevéssel az irák–iráni határ után, Szár-i Púl-i Zoháb közelében (Darwand-i Gaur); a másik Iráqban, messzebb északon, Kirkuktól 100 kilométernyire északkeletre, az Alsó-Zábu áttörésénél, Ranije mellett (a Sungasur-szorosban). A Folyamközből Narám-Szín számára voltak először katonailag elérhetőek a keleti hegyek: a hadjárat ábrázolása az országon belülről diadaljelvény, az ellenség számára intelem.

Hammurápi “törvény”-oszlopa:

... ..

Melyek a narrativum kezdő mozzanatai a “Gilgames, Enkidu és az alvilág” című eposzban:

a hajdankor; Enki csónakon megérkezik “a föld”-re (az Euphratész torkolatához / Sumerbe); Innin fát ültet az Euphratész partján; a fa törzsében megtelepszik az Anzu; Gilgames elűzi, a fa gyökeréből, ágából dobot és dobverőt készít magának...

Hol használták a “szög-mozaik”-okat: Uruk, Eana IV. réteg

Írja le a királyi hatalom néhány jelképét a Narmer-palettán:

fehér korona, buzogány, sólyom, hajánál fogva megragadott szakállas “ellenség”, szandálhordozó — vörös korona, a városfalat öklelő bika, jelvényhordozók stb.

Nevezzen meg régészeti lelőhelye(ke)t:

a Nasszer-tó partjánál

Philae, Elephantiné

az Asszád-tó / Tabqa / Tabaqah Dam partja közelében

Tell Mumbáqa, Abú Hurejra,

Habúba Kabíra, Halava, Szelenkahije, Tell Murejbit, Emar (Meszkéné), Dzsebel Aruda; az antik Zeugma, Apameia

Hol került elő Hammurápi “törvény”-oszlopa? Szúszában

Mi ennek a leletkörülménynek a magyarázata? Sutruk-Nahunte élami király zsákmányként babilóniai hadjáratáról vitte magával

Nevezze meg a sivatagokat az Elburztól

É–ÉK-re Karakum

D-re Dast-i Kevir

Mi az akitu-ház

az újévi ünnepség (akitu) háza Mezopotámiában (mindig a városfalakon kívül)

apodoszisz

a “ha — akkor” mondatok utótagja

(például, Hammurápi “ítélet”-mintáiban a szankció)

extispicium

jövendőmondás az állatok (juh) belső szerveinek állapotából

Fehér templom

archaikus templom Urukban az Anu-ziqurratu tetején (i. e. 4. évezred vége, nagyjából egykorú az E’ana VI–IV. archaikus ásatási rétegével)

kanópusz-edény

a halottak mumifikálásakor eltávolított testrészek elhelyezésére szolgáló, rendszerint alabástrom korszok (4: máj,

tüdő, gyomor, zsigerek), fedővel. Nevükhöz ld. az egyiptomi városnevet és a görög mitológia Kanóposzát	
nomosz	Egyiptom igazgatási körzetei, az országot 30 nomoszra osztották
pecsétnyomó	egyik felületén sima tárgy (kő stb.), amelyet vésett (geometrikus, alakos, feliratos) láttak el, agyagba nyomva vagy festékezéssel a megjelölt tárgy azonosítására vagy díszítésére használták
piramidion	a piramis "sisak"-köve vagy esetleg az obeliszk csúcsa, jelentése szerint is 'kis piramis'
usébtí	egyiptomi sírszobrocska (rendszerint kő vagy fajansz), a túlvilági munkák elvégzésére, ca. az i. e. 2. évezred közepe óta; a korábbi szolgaszobrokat váltotta fel
vörös korona	Alsó-Egyiptom koronája (alsó részét vörös vászon borította)

Kit / mit lát a képen?

Ur-Namma (III. Ur-i dinasztia) sztéléje Urból (Philadelphia: University of Pennsylvania, University Museum) (részlet, erősen restaurálva a dombormű egyéb jelenetei alapján)

A király (bal oldalt) áldozatot (libatio) mutat be Nanna / Szín (Hold-) isten előtt. A kettőskúp alakú edényben stilizált növény. Nanna fején négyszarv-korona, öltözéke gyapjú ruha, jobbában hatalmi jelvények (pálca, karika), illetve az építkezésre utaló tárgy (ötszörösen felgöngyölt mérőlánc), amelyeket a király felé nyújt, bal kezében fejsze (saját hatalmi jelvénye). Pódiumra helyezett, rizalitos homlokzatú épületet ábrázoló trónszéken ül. Lába alatt párna. Ur-Namma hosszú, köpenyszerű, szélein díszített ruhát visel, fején felgyúrt szélű sapka. Legnagyobb felületek törvénye (Ur-Namma szeme, Nanna válla).

NB: A University Museum új rekonstrukciójához lásd Jeanny Vorys Canby, *The "Ur-Nammu" Stela* (2001).

09/01/22/KG